samme vilkår som statsborgerne i den medlemsstat, hvor etableringen sker, og det kan ikke kræves, at han skal opfylde yderligere betingelser.

Kutscher Donner Pescatore Mertens de Wilmars Sørensen

Mackenzie Stuart O'Keeffe Bosco Touffait

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 28. juni 1977.

A. Van Houtte
Justitssekretær

H. Kutscher
Præsident

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT H. MAYRAS FREMSAT DEN 8. JUNI 1977 [1]

Høje Ret.

Svaret på spørgsmålene i den foreliggende anmodning fra Tribunal Administratif de Paris om en præjudiciel afgørelse findes, så vidt jeg kan se, i den fortolkning, som Domstolen har givet af Rom-traktatens artikel 52 i dommen Reyners af 21. juni 1974 (sag 2/74, Sml. s. 631), og som Domstolen for nylig yderligere har bekræftet i dommen Thieffry af 28. april 1977 (sag 71/76, der endnu ikke er offentliggjort).

De foreliggende omstændigheder i denne sag er såre enkle. Richard H. Patrick, som er britisk statsborger, har siden 1961 været indehaver af et eksamensbevis som arkitekt, som er udstedt af Architectural Association of London. Han har udøvet selvstændig erhvervsvirksomhed som arkitekt i Det forenede Kongerige, dels alene og dels som partner i forskellige gruppevirksomheder, og har fra 1968 til 1970 været grevskabet Hampshire's officielle arkitekt for konstruktionen af skoleinstitutioner.

I april 1973 holdt han op med at drive erhverv i Storbritannien og etablerede sig i Frankrig, hvor han tog fast bopæl i St. Germain-en-laye.

Kort efter anmodede sagsøger i hovedsagen de kompetente franske myndigheder om tilladelse til at udøve erhverv som arkitekt på det franske område.

Til støtte herfor påberåbte han sig bestemmelserne i loven af 31. december 1940 vedrørende retten til at benytte betegnelsen og udøve erhverv som arkitekt, hvis artikel 2, stk. 2 bestemmer, at udlændinge, på grundlag af en udtalelse fra

1 — Oversat fra fransk.

Conseil supérieur de l'Ordre des Architectes (arkitektstandens øverste råd), kan opnå tilladelse til at udøve erhvervsvirksomhed som arkitekt under to betingelser.

— Den første betingelse er, at der findes en diplomatisk overenskomst mellem Frankrig og det land, hvori den pågældende er statsborger, og denne overenskomst skal indeholde en gensidighedsbetingelse.
— Den anden betingelse er, at der fremlægges et kvalifikationsbevis, som er ligestillet med det eksamensbevis, der kræves af franske arkitekter.

Såfremt den første betingelse ikke er opfyldt, dvs. såfremt der ikke findes nogen overenskomst, som indeholder den nævnte gensidighedsbetingelse, kan den nationale myndighed alene udstede den pågældende tilladelse på grundlag af et eksamensbevis, der anses for ligestillet med det, som normalt kræves, og kun undtagelsesvis. I dette tilfælde er den pågældende myndigheds skønsmæssige beføjelse altså ret vidtgående.

I den foreliggende sag er to elementer af væsentlig betydning:

— For det første er det ved bekendtgørelse af 22. juni 1964 fra ministeriet for kulturelle anliggender anerkendt, at det eksamensbevis, der udstedes af Architectural Association of London, er ligestillet med eksamensbeviset for franske arkitekter;
— for det andet findes der ikke mellem Frankrig og Det forenede Kongerige nogen overenskomst vedrørende udøvelse af arkitekterhvervet.

Herefter afslog ministeriet for kulturelle anliggender den 9. august 1973 Patricks begæring med den begrundelse, at der kun untagelsesvis kunne gives tilladelse til at udøve erhverv som arkitekt, når der ikke fandtes en sådan overenskomst.

Denne afgørelse påklagede sagsøger ved et annullationssøgsmål til Tribunal Administratif de Paris, idet han hævdede, at afgørelsen led af en retlig mangel. Han henviste her til Rom-traktaten og nærmere betegnet til artikel 7, som forbyder enhver forskelsbehandling, der udøves på grund af nationalitet.

I sit svarskrift anfører ministeriet, at de relevante bestemmelser i Rom-traktaten snarere er artiklerne 52-57 end artikel 7, men at traktaten ikke, i hvert fald ikke på daværende tidspunkt, afgav tilstrækkelig hjemmel til at bøde på savnet af en bilateral overenskomst, som indeholdt en gensidighedsbetingelse.

Tribunal Administratif de Paris udsatte afgørelsen og stillede Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål: »Kunne en britisk statsborger på det stadium, hvor fællesskabsretten befandt sig den 9. august 1973, dagen for den anfægtede beslutning, påberåbe sig den fri etableringsret med henblik på at udøve erhverv som arkitekt i en af Fællesskabets medlemsstater«.

På det tidspunkt, hvor de faktiske omstændigheder i denne sag udspillede sig, kunne der bestå en vis rimelig tvivl om, hvorvidt Rom-traktaten, og i særdeleshed artikel 52, kunne anvendes på Patrick's tilfælde, men denne uoverensstemmelse er nu klart bragt til ophør.

Som Domstolen har statueret i Reyners-sagen, har artikel 52 siden overgangsperiodens udløb været en umiddelbart gældende bestemmelse, der tillægger medlemsstaternes statsborgere rettigheder, som disse kan gøre gældende ved de nationale retter, der skal anerkende og beskytte disse rettigheder.

Ifølge denne dom kan en statsborger fra en anden medlemsstat ikke længere, blot fordi han er udenlandsk statsborger, nægtes ret til at etablere sig på en medlemsstats område med henblik på at udøve selvstændig virksomhed her.

Reyners-dommen går videre, idet det heri statueres, at artikel 52 er en umiddelbart gældende bestemmelse, uanset at der inden for et bestemt område ikke er ud-

stedt de direktiver, der er nævnt i artiklerne 54, stk. 2 og 57, stk. 1.

Hvad angår denne sidste bestemmelse, er direktiverne vedrørende den gensidige anerkendelse af eksamensbeviser ganske vist et nyttigt supplement til den praktiske gennemførelse af ligheden i behandlingen, men ikke en nødvendig juridisk betingelse.

En national lovregel, som foreskriver en særlig og individuel tilladelse for at udøve erhverv som arkitekt, som udelukkende kræves af udlændige, er i sig selv klar restriktion for den frie etableringsret og for den lighed i behandlingen, som ligger til grund herfor.

Men jeg skal strække ræsonnementet lidt længere ved at beskæftige mig med den situation, hvor den kompetente nationale myndighed har anerkendt et udenlandsk eksamensbevis som ligestillet med det franske.

Denne retlige situation ligner den, hvori Thieffry, advokat med belgisk statsborgerskab, befandt sig, hvem Conseil de l'Ordre du Barreau (Advokatrådet) i Paris som bekendt havde nægtet optagelse på listen over advokater med den begrundelse, at han ikke var indehaver af et fransk eksamensbevis som »licencié en droit«, og dette på trods af, at universitetet i Paris havde anerkendt hans eksamensbevis som »docteur en droit« fra universitetet i Louvain, som ligestillet med det nationale eksamensbevis — en ligestilling der ganske vist kun havde akademisk virkning.

Den 28. april i år kendte Domstolen imidlertid for ret, at dette krav om et nationalt eksamensbevis var en yderligere hindring, som gik ud over, hvad der var nødvendigt af hensyn til realiseringen af fællesskabsrettens mål på etableringsfrihedens område.

Der var her tale om en skjult og ikke om en åbenbar og klart fremtrædende gennemførelse af den fri etableringsret.

I den foreliggende sag er situationen klarere, fordi den nationale lovgiver har bestemt, at anerkendelsen af udenlandske arkitekters eksamensbeviser som ligestillet med det franske eksamensbevis skal have erhvervsmæssig virkning, hvilket vil sige, at det gøres muligt for indehaveren af et sådant eksamensbevis at udøve det pågældende erhverv i Frankrig.

Det betyder, at de statsborgere inden for Fællesskabet, som i medfør af traktatens artikel 52 kan påberåbe sig etableringsretten, ikke kan mødes med et krav om individuel og særlig tilladelse, som til og med gives skønsmæssigt.

Denne løsning har mødt tilslutning hos den franske regering, som i sit skriftlige indlæg helt og holdent går ind for løsningen i Reyners-dommen, og som erklærer sig rede til at drage de nødvendige konsekvenser af denne dom for den foreliggende sag og for enhver anden sag af samme art.

Må det være mig tilladt, høje ret, at tilføje, at den franske lovgiver desuden i en lov af 3. januar 1977 om arkitekturen har antaget den samme løsning. Således giver artikel 10 i denne lov statsborgere fra en hvilken som helst anden medlemsstat i Fællesskabet den samme adgang til arkitekterhvervet som de nationale statsborgere, såfremt de i mangel af et indenlandsk eksamensbevis er indehavere af et af staten anerkendt udenlandsk eksamensbevis eller kvalifikationsbevis.

Afgørelsen af august 1973 fra ministeriet for kulturelle anliggender kan altså kun forklares med, at den er truffet for Reyners-dommen og før den nye lovgivning om arkitekterhvervet i Frankrig.

Til slut skal jeg blot fremhæve, at artikel 52 i relation til britiske statsborgere er blevet umiddelbart anvendelig fra den 1. januar 1973 med Det forenede Kongeriges tiltrædelse, sådan som Domstolen har statueret vedrørende traktatens artikel 119 i dommen Defrenne af 8. april 1976 (Sml. s. 479, præmis nr. 59).

Mit forslag går derfor ud på, at Domstolen statuerer følgende:

1. Den 9. august 1973 kunne en statsborger i en medlemsstat påberåbe sig den fri etableringsret i henhold til artikel 52 i traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab med henblik på at udøve erhverv som arkitekt, selv om der ikke inden for denne erhvervssektor var udstedt de direktiver, som er foreskrevet i traktatens artikel 57, stk. 1.

2. Han havde følgelig adgang til dette erhverv på samme betingelser som statsborgerne i den modtagende medlemsstat, såfremt han var indehaver af et eksamensbevis, der af den kompetente myndighed var anerkendt som ligestillet med det eksamensbevis, der kræves af egne statsborgere.

3. Kravet om en individuel og særlig tilladelse udgør en klar hindring for hans ret til at etablere sig og udøve sit erhverv på modtagerstatens område.